

ויש שכתבו לתרץ שהרמב"ם מודה בפת, מתוך שראוי לחמץ בה עיסות אחרות והרי תחזור להיות אוכל אדם, לפיכך לא פקעה ממנה דין 'אוכל' לענין קבלת טומאה. וכמו שכתב הר"ן (מה) לענין איסור חמץ בפת שעייפשה שלא פקע ממנה הואיל וראוי לחמץ בה עיסות אחרות (עפ"י דובב מישרים ח"א קכה; שו"ת אחיעזר ח"ב יא, יא. עע"ש בהרחבה).

וכתב שם באחיעזר שתירוצו הצ"ח דחוק בפשט הגמרא, כי לא משמע שחזרו מההנחה הפשוטה של המקשה שהיא מקבלת טומאה רק אמרו שאין מצווים בשמירתה כיון דעפרא דעלמא היא. וכן בחזון-איש (מכשירין ט, ז) הקשה מכאן ולא תירץ. [ובמקום אחר (דמאי טו, א) נראה שנקט שסברת 'ראוי לחמץ בו עיסות אחרות' אינה מועילה לענין טומאת אוכלין, ולכך לא תירץ כאחרונים. וע"ע חזו"א או"ח קטז, ג ובשבת הלוי ח"א קנב, ד. וצ"ע]. ואולם בדברי המאירי כאן נראה שמפרש כהצל"ח.

עוד יש לומר שתלוי הדבר במחלוקת תנאים (בע"ז טז) לענין איסורי אכילה, האם די בביטול מאכילת אדם או דוקא מאכילת כלב, ויתכן שהוא הדין לענין קבלת טומאה נחלקו, והברייתא כאן אליבא דרבי מאיר המצריך שייפסל מאכילת כלב, אבל להלכה די בפסול מאכילת אדם (עפ"י שיעורי הגרשו"א להלן מה: ואכן המאירי להלן מפרש ברייתא זו כר"מ מטעם אחר).

וע"ע אמרי בינה דיני פסח ה; מרחשת ח"א ד; משך חכמה שמיני יא, לד; דבר שמואל כאן.

דף טז

רב אמר דכן ממש ושמואל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים. על שאר מחלוקות בדומה לזה אשר נחלקו רב לשמואל, אם 'ממש' אם לאו – ע' במובא בסוטה יא.

'דכן ממש'. ואם תאמר, הלא אפילו עצים ולבונה של הקדש מקבלים טומאה משום 'חיבת הקודש', ולדעת התוספות זהו דין תורה, אם כן למה נגרעו משקים מהם? וכתבו התוספות (בזבחים לד. ובחולין לו סע"ב) שדין 'חיבת הקודש' נלמד מוהבשר – לרבות עצים ולבונה, שגם הם נחשבים כמו בשר, הלכך אין שייך זאת אלא בדבר מוצק הדומה לאוכל, אבל לא נתחדש לעשות המשקה כאוכל. ומהאחרונים הקשו על חילוק זה מכמה מקומות (ע' פנ"י; עמודי אור קיט; מקדש דוד לו, א; חדושי הגר"ז זבחים לד בשם הגר"ח).

ויש שנתנו טעמים אחרים; אין שייך 'חיבת הקודש' אלא בעצים ולבונה הראויים למזבח, משא"כ משקי בית המטבחים שאינם עולים על המזבח (עפ"י פני יהושע); 'חיבת הקודש' מועילה רק בדברים שאינם מקבלים טומאה מפני שאינם חשובים, ובגלל היותם של קודש נחשבים הם לקבל טומאה כאוכל, משא"כ משקים שאין בהם חוסר חשיבות שהרי ראויים לשתייה אלא גזרת הכתוב היא שאינם מקבלים טומאה – אין מועילה להם 'חיבת הקודש' לטמאם (עפ"י מנחת חינוך קמה. וע"ע מקדש דוד לו).

מי אמר שמואל דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן, קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל?. לא הקשו קושיא זו על רבי מאיר שאומר שהמשקים מיטמאים ואינם מיטמאים אחרים מן התורה – כי אפשר שרבי מאיר מודה שמשקים מיטמאים קדשים מהתורה, והרי הכתוב הזה מדבר בקדשים. ואולם שמואל אמר בפירוש שאינם מיטמאים קדשים (תוס' רבנו פרץ; רש"ש. ונרמז בדברי רש"י. וע"ע בספר אור חדש).

א. אמנם רבי ירמיה שפירש משנתנו שרבי מאיר הולך לטעמו, מפרש בדעת רבי מאיר שטומאת משקים לטמא אחרים, אפילו בשר קודש – מדרבנן. אך מדברי רבי מאיר בעצמו אין הוכחה לכך, לכן לא הקשו על רבי מאיר. תור"פ.

ב. יש אומרים בשיטת הרמב"ם שלהלכה משקים מטמאים חולין מדרבנן אבל קדשים – מדאורייתא (ע' צל"ח).

(ע"ב) 'דם שנטמא וזרקו – בשוגג הורצה במזיד לא הורצה'. כתב רש"י (בגטין נד.) שאיסור זריקת הדם במזיד – מדרבנן, אבל מן התורה, הואיל והציץ מרצה – זורק הדם אף לכתחילה (וכן כתבו התוס' להלן נט: עה. ד"ה הא, ובזבחים צב. ד"ה שלנה. וכן נקט החזו"א (קדשים, קמא סוס"י כו. וע"ש זבחים ד, יא; או"ח קכד לדף טז: במכתב). וע' בקרן אורה בזבחים צב שהגיה בדברי התוס').
 ויש חולקים וסוברים שריצוי ציץ אינו מועיל אלא בדיעבד, שאם זרק – הורצה, אך לא לכתחילה (ע' ברש"י להלן לד: ד"ה אי אמרת. [וכבר הקשו בתוס' חכמי אנגליה (כאן) מדברי רש"י עצמו]. וכ"כ באור שמח (קרנן פסח ד ובמש"ח פר' שלח) בדעת הרמב"ם. וכן מבואר מהירושלמי – חזו"א זבחים ד, יא.
 וע"ע: שיטמ"ק זבחים כב: בהשמטות; נודע ביהודה קמא אה"ע פב, טו; מנחת ברוך קו, ב; חונן דעה יומא עמ' נו; ברכת אברהם כאן.

*

הנה קטעים מלוקטים מתוך דברי הרש"ר הירש ז"ל (בסוף סדר שמיני), אודות עניני טומאה וטהרה. '...כל שורה בהלכות טומאת מגע מעידה, שהטומאה איננה חלאה, מיסטית, מאגית, חומרית – אם כי לא נתפסת – העוברת לאדם ולחפץ על ידי מגע במת, בנבילה ובחולה; אלא הנושאים הנידונים בהלכות אלה – הם ויחסיהם – מייצגים תפיסות ומושגים; הם הם הבאים על תיקונם על ידי הלכות טומאת מגע... טומאת משא, במקום שהיא נוהגת, חמורה מטומאת מגע; וזאת אף על פי שהנושא רק גורם מרחוק להנעת החפץ המטמא וכו' וכו'. נראה לנו שברור מכל זה שהטומאה איננה דבר ממשי הדבק בחומר – אלא היא רעיון, מושג ותפיסה; היא קשורה ליחסי אנשים ודברים; ואם אלה בטלו או טרם נתקיימו, תעבור גם הטומאה – או לא תחול כל עיקר... (וכאן מרחיב הרב זצ"ל על הרעיונות המתבטאים בהלכות טומאה, טומאת מת ונבלה ושרץ, טומאת כלים ואוכלין ומשקים).

... עתה נתאר לעצמנו את הלכות טומאה וטהרה בהגשמתן. אמת, הלכות אלה נוהגות חובה רק ביחס למקדש וקדשיו; מי שאינו כהן מותר לו לנגוע בטומאה בחייו הרגילים; אף אין איסור 'לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל' (נדה ו:). אך כל ישראל היו מפרישים ביכורים, תרומה, חלה, מעשר שני – הטעונים שמירה בטהרה. גדולה מזו: כל אדם חייב 'לטהר את עצמו ברגל' (ראש השנה טז:); והעליה הלאומית למקדש – שלוש פעמים בשנה – הניחה את היסוד לכך שדיני טומאה וטהרה יתפשטו בכל חיי האומה, שהרי הכל היו שומרים על הכל שתישמר הטהרה בכל ימות השנה – בהתחשב בצורכי אותם שבועות גדולים. עתה נצייר לעצמנו חיים לאומיים מלאים – במלאכתם, ביצירתם ובמסחרם, בחיי העם ובחיי הבית – והנה הכל תחת שלטון דיני טומאה וטהרה; או אז נבין את ההשפעה המוסרית המערבית שנודעה לדינים אלה, על הכלל ועל הפרט. קידוש האדם בחירותו המוסרית מתפשט על כל מעשי ידיו. המלאכה והאומנות הן בשירות ייעודו של האדם – הקרוב לה' והחופשי במוסרו. האיזמל והמחט, הנול וסיר הבישול משועבדים לתורת המוסר – וזו מקדשת את כל החיים ממרומי הר המוריה. אחרון הפועלים והפועלות מתרומם על ידי ההכרה הממלאת את לבו; כולם יודעים שעבודתם היא מעשה מוסרי לשם תכלית מוסרית; והם תורמים את חלקם למילוי התפקיד האנושי – ברוח התורה השולטת

במוריה. תחת שלטון דיני טומאה וטהרה תיתם ניבזות ובהמיות, ייעלם בוז עצמי וניווך; והכל זוקפים את קומתם כדי לברוא לתורה גוי קדוש של אנשי קודש. וכך אנחנו מוצאים עוד בשחר ימי האומה: בחירי ישראל היו משעבדים את כל חייהם להלכות טומאה וטהרה – שנאמרו בעיקרם ביחס למקדש וקדשיו; היו 'אוכלים חוליהן בטהרה', וגם הנאתם הרגילה והיום-יומית היתה בטהרה; כביכול כל חייהם היו מסביב למקדש ובנוכחותו; בכל עיסוקם, בכל משאם ומתנם עם אנשים ודברים, היו מזהירים על הייעוד הקדוש של האדם. וכך אנחנו מוצאים כבר בימי שאול ודוד (שמואל-א כב; כא;ו): אף חיילים פשוטים – כפי שאומרים היום – היו מקיימים דיני טהרה בחייהם הרגילים; ומוכח מן הפסוק האחרון שהובא כאן שהיו שומרים הלכות אלה בכל חומרתן: היו אוכלים חוליהם לא רק על טהרת תרומה אלא אף על טהרת הקודש. כך זכו שויהיו כלי הנערים קדש: כל דבר שבסביבתם היה טהור – לא רק מנקודת מבט של תרומה – אלא אף מנקודת מבט של קודש (שהרי הדברים היו נוגעים שם ל'לחם קודש').

אנשים אלה שהקפידו בכל חייהם על שמירת דיני טהרה וטומאה, נקראו בתקופה מאוחרת 'חברים'. הללו היוו 'חברה' חופשית ופתוחה; וכל אדם שקיבל על עצמו 'דברי חברות' בפני שלושה יכול להתקבל לחברתם (עי' בכורות ל:). דברי חברות כללו גם הקפדה יתירה על שמירת הלכות מעשר. אולם הקפדה על שמירת דיני טהרה ומעשר היתה רק הסמל האופייני של החברה. ברור מכל המקורות של תקופת המשנה והתלמוד שהקפדה על שמירת כל תורת המוסר היתה אופיינית ל'חבר'. הם היו חברה עממית חופשית ופתוחה; והם ראו את תפקיד חייהם בלימוד תורה וקיומה. כבר ראינו שחברות היתה רווחת עוד בשחר ימי האומה. אם אין אנחנו טועים בכל תפיסתנו, היוו אלה בכל עת את הגרעין של חיי העם, אנשים נחבאים אל הכלים, שהתעלו לשיא מדרגות המוסר. סופרי קורות המלכים אינם מזכירים אותם; רק פה ושם הם רומזים להם. רק מקירבם יכלו לצאת דמויות כאלקנה וחנה, כשמואל ודוד; רוח הנבואה שהאירה בעיתות הידרדרות המלוכה, יכלה לצאת רק מהם; הם הם פתרון החידה של עצם הקיום של דמויות כגון אלו.

החברים נקראו גם 'פרושים' – על שם פרישותם מכל טומאה (עי' חגיגה יח:). אולם הפרושים עצמם – יותר מכל אדם אחר – היו בזים ולועגים וזורקים מרה בכל ההופכים פרישות לצביעות, שמסכה של פרישות על פניהם וצדקנות של פרישות בפיהם; לא היה כמוהם אויב מושבע של כל התחזות צדקנית דרך כלל. אף הם מסרו לנו סימנים מובהקים של שבעה מיני פרושים צבועים (עי' סוטה כב:); יחד עם 'חסיד שוטה', 'בתולה צליינית' ו'אלמנה שובבית' (המתגאה בצדקתה), 'קטן שלא כלו לו חדשיו' הרי כולם קרויים 'מבלי עולם' (שם כא:כב). ופרק זה מסיים במאמר גדול: 'דמטמרא מטמרא ודמגליא מגליא, בי דינא רבה ליתפרע מהני דחפו גונדי'; הוה אומר: הנסתרות נעלמות מבני אדם, ורק הגלויות ידועות להם; אך דין שמים ייפרע מאלה המתכסים בטליתות ומתראים בפרושים. וכבר אמר ינאי המלך לאשתו: 'אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין, אלא מן הצבועין שדומין לפרושין, שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס' (שם). הדרגה הראשונה של אותה אכילת חולין בטהרה, נשארה הרגל חיים של כל העם היהודי – ועדיין היא מאפיינת כל יהודי שומר מצוות. הרי זו נטילת ידים שלפני כל סעודה. בבכורות ל: אמרו שהקבלה לנטילת ידים היא תנאי קודם לקבלת שאר חובות טהרות; וקבלה ראשונה זו לחברת הטהרות קרויה קבלה 'לכנפים'. ברור מרש"י שם, מערוך (ערך כנף) ומרמב"ם (הל' מטמאי